

Zdzisław Jan Małecki, Izabela Małecka

ADAM ASNYK, CZŁONEK RZĄDU NARODOWEGO W POWSTANIU STYCZNIOWYM 1863 R.

Zbliża się 150 rocznica wybuchu Powstania Styczniowego w 1863 r., które miało wielkie znaczenie na kształtowanie świadomości narodowej Polaków oraz dla wyników I wojny światowej, Legionów Józefa Piłsudskiego i kształtowanie się państwa polskiego w okresie międzywojennym.

Cena, jaką zapłacił naród polski podczas powstania była ogromna. Zginęło co najmniej 20 tys. powstańców. Na Syberię zostało zesłanych ogółem 35-40 tys., natomiast na emigrację udało się ponad 10 tys. rodaków. Władza carska zlikwidowała resztki autonomii Królestwa Polskiego oraz przystąpiła do rusyfikacji administracji i szkolnictwa, nasilił się terror policyjny.

W Powstaniu Styczniowym brał udział m.in. Adam Asnyk, ur. 11 września 1838 r. w Kaliszu, będąc członkiem Rządu Narodowego. Adam Asnyk pochodził z rodziny szlacheckiej. Ojciec Kazimierz, powstaniec listopadowy, po powrocie z zesłania osiadł w Kaliszu, zajmując się handlem. Adam Asnyk biorąc udział w ruchu spiskowym w roku 1860 został aresztowany i uwięziony w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej. W okresie Powstania Styczniowego po upadku rządu Majewskiego w następstwie wzrostu aktywności lewicowej oraz spadku zaangażowania „białych” w sprawę narodową, władze obejmują „czerwoni”: Franciszek Dąbrowski, Stanisław Frankowski i Piotr Kobylański pod kierownictwem Ignacego Chmieleńskiego (działacz Komitetu Centralnego Narodowego, szef rządu narodowego). W krótkim czasie od powołania, rząd opuszcza Chmieleński i Frankowski w wyniku konfliktu z Dobrowolskim, który przejmuje inicjatywę powołując do rządu Romualda Traugutta. Na miejsce usuniętych: Chmieleńskiego i Frankowskiego do rządu weszli dwaj młodzi literaci: Adam Asnyk i Józef Narzyski (1839 – 1872). Obaj należeli do pierwszego tzw. „czystego” pokolenia czerwonych, żaden z nich nie był natomiast radykałem w sensie społecznym. „Dziennik Warszawski” z 6 sierpnia 1865 r. opisał złośliwie, że Adam Asnyk „napisać chciał odezwę do narodu wierszem jambicznym, w której wspominał o Herkulanum i Pompei, o mumiach egipskich, o Napoleonie I, o Tadeuszu Kościuszcze i o Ignacym Chmieleńskim, swoim proroku i mistrzu”.

Po aresztowaniu Józefa Piotrowskiego, naczelnika miasta Warszawy powstała dramatyczna sytuacja, w której to zarówno „czerwoni” jak i „biali” przekazują władzę Romualdowi Trauguttowi. Ustanowiony Rząd Narodowy dn. 19.09.1863 tzw. Rząd Traugutta (gen. Romuald Traugut, 1826 – 1864 r., oficer armii carskiej, ostatni dyktator

prof. nadzw. dr hab. inż. Zdzisław Jan MAŁECKI – Instytut Badawczo-Rozwojowy Inżynierii Lądowej i Wodnej „Euroexbud” w Kaliszu.

dr inż. Izabela Małecka – Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu.

powstania do 04.1864 r., związany z „białymi”, realizował program częściowo „czerwonych”), zapoczątkował w zasadzie rekonstrukcję organizacji powstania. W parę tygodni po objęciu władzy, Traugutt polecił rozwiązać organizację miasta Warszawy, a następnie odtworzyć ją ponownie, z części tylko dawnych struktur. Pierwszym rozporządzeniem wydanym przez Traugutta było udzielenie dymisji bawiącemu za granicą Ignacemu Chmieleńskiemu. Odcięcie się zarówno od konserwatyzmu, jak i radykalizmu to linia wytyczona 22 stycznia 1864 r. przez Traugutta w odniesieniu do wydanego dekretu z 22 grudnia 1863 r. W następstwie prawdopodobnie zaistniałego nieporozumienia członków rządu z dyrektorem Wydziału Wojny, Dębińskim (KOT), dnia 17 października 1863 r., Romuald Traugutt na posiedzeniu rządu, zwracając się do: Asnyka, Narzynieckiego i Kobylańskiego, wypomnił im fakt udzielenia poparcia Chmieleńskiemu i Frankowskiemu. Traugutt swoje wystąpienie zakończył oświadczeniem „iż od tej chwili mogą zupełnie swobodnie rozporządzać swoimi osobami, gdyż przestają być Rządem Narodowym”. Wszyscy trzej członkowie w milczeniu po podaniu ręki pożegnali się i wyszli bez słowa protestu (wspomnienia naocznego świadka Janowskiego). Tego dnia 17 października Traugutt zredagował sam akt dymisji dla Chmieleńskiego, nakazując mu zwrot posiadanych blankietów i dokumentów oraz przedłożenie rachunków. Frankowskiemu nakazał tylko powrót do Poznania. Udzielił także dymisji Grabowskiemu, jako komisarzowi przy organizatorze generalnym, argumentując ten fakt ogłoszeniem „w niewiernej treści” dotyczącej nominacji Mierosławskiego. Skrajna lewica została więc odsunięta od władzy.

Natomiast A. Asnyk, J. Narzyński, P. Kobylański w październiku opuścili Warszawę udając się do Krakowa a następnie do Drezna. Powstały w zasadzie rząd „jednoosobowy” był równoznaczny z dyktaturą Traugutta, chociaż on sam tytułu tego nigdy nie używał ani też nikt z zewnątrz z powstańców nie wiedział o jednoosobowym składzie rządu, tym bardziej, że pisma z centrali nadal sygnowane były pieczęciami: rządową, sekretarza stanu, wydziałów i podległych im agend. Prawdopodobnie Traugutt nie utworzył kolegialnego rządu, ponieważ nie dostrzegł ludzi, którym mógłby zaufać jako kolegom, nie jako podkomendnym. Kierownictwo wydziałów pozostawił osobom czynnym w organizacji centralnej od wielu już miesięcy.

Koniec rządów Traugutta zaczyna się 3 lutego 1864 r., gdy policja zatrzymuje Jana Ławcewicza, pomocnika sekretarza stanu. W następstwie zeznań Ławcewicza rozpoczyna się seria aresztowań w tym także Romualda Traugutta. W procesie wojskowym powstańców m.in. Traugutt zostaje skazany na śmierć i stracony z pozostałymi czterema powstańcami 5 sierpnia 1864 r. na Stokach Cytadeli Warszawskiej.

Adam Asnyk po upadku powstania styczniowego, w latach 1864 – 1867 przebywał za granicą. W 1866 obronił doktorat z filozofii na Uniwersytecie w Heidelbergu. Po powrocie do kraju zamieszkał we Lwowie a następnie od 1870 r. w Krakowie. W 1875 r. poślubił Zofię Kaczarowską, z którą miał syna Włodzimierza. Od 1884 r. był radnym miejskim w Krakowie. W 1889 r. został posłem do galicyjskiego Sejmu Krajowego. Był jednym ze współorganizatorów Towarzystwa Szkoły Ludowej w Krakowie powołanej w 1882 r. Adam Asnyk utrzymywał bliskie kontakty z mjr inż. Józefem Oxińskim (1840 – 1908 r.), dowódcą Oddziału powstańczego uczestniczącego m.in. w potyczce w Opatówku dn. 25.02.1863r. i bitwie pod Kuźnicą Grabowską dn. 26.02.1863 r.

Dnia 25 lutego 1863 r. jego Oddział powstańczy stoczył potyczkę w Opatówku z kawalerią carską służby granicznej. Żołnierze carscy, na ulicy od strony Klisza dochodzącej do rynku, zostali powstrzymani strzałami kompanii strzelców (zginęło czterech żołnierzy carskich). Natomiast 26 lutego 1863 r. w bitwie pod Kuźnicą Grabowską, pomimo liczebnej i w uzbrojeniu przewagi wojsk carskich z garnizonu kaliskiego i wieluńskiego, dzięki wysokiemu kunsztowi dowódcemu por. J. Oxińskiego, Oddział powstańczy uniknął rozbicia. Oddział por. Oxińskiego stracił w bitwie pod Kuźnicą Grabowską 11 powstańców a 20 rannych zostało spalonych przez Rosjan. Żołnierze carscy dobijali rannych powstańców, obcinając im głowy i pastwiąc się nad nimi. Czterech kosynierów którzy zostali odcięci od swojego Oddziału, schronili się w chłopskiej chacie w której zostali spaleni (A. Zieliński; 1913 r.). W pobliżu tego miejsca znajduje się obecnie obelisk poświęcony bitwie powstańczej w 1863 r. oraz tablica pamiątkowa Natomiast rannego Tadeusza Pikulskiego, żołnierze carscy przywiązali do konia i tak długo za sobą ciągnęli aż zakończył życie. Miejsce to zostało upamiętnione krzyżem zawieszonym na skraju pobliskiego lasu i wiszącym do dziś na sośnie. W bitwie także zginęli: adiutant dowódcy Rolski i Kotnowski, wśród rannych znajdował się kapelan Oddziału ks. Mańkowski (Benvenuto) Bernardyn [Krzywaźna J., 2008]. W parku w Russowie koło Kalisza (Muzeum M. Dąbrowskiej) znajduje się oryginalny spichlerz z około 1800 r. z zabudowań folwarcznych z Kuźnicy Grabowskiej, w którym przebywali powstańcy Oddziału mjr J. Oxińskiego w nocy 24/25 lutego oraz z dnia 25/26 lutego 1863 r.

Adam Asnyk zmarł 2 sierpnia 1897 r. w Krakowie i jest pochowany w Krypcie Zasłużonych w Kościele św. Michała Archanioła i św. Stanisława Biskupa i Męczennika na Skałce w Krakowie.

Dla upamiętnienia tamtych wydarzeń, z inicjatywy Prezesa, prof. nadzw. dr hab. inż. Zdzisława Małeckiego, Polskiego Towarzystwa Inżynierii Ekologicznej Oddział Ziemi Kaliskiej oraz Towarzystwa Naukowego Ziemi Kaliskiej zostały ustawione tablice pamiątkowe w Kuźnicy Grabowskiej, obok obelisku upamiętniającego bitwę oraz na terenie parku w Russowie (Muzeum M. Dąbrowskiej) obok oryginalnego spichlerza, przeniesionego z Kuźnicy Grabowskiej, w którym przebywali powstańcy przed bitwą.

LITERATURA

1. Czubiński A. Powstanie 1863 – 1864 na Ziemi Kaliskiej. Zeszyty Naukowe UAM, Historia, z. 6, Poznań 1964.
2. Czubiński A. Powstanie 1863 – 1864 roku we wschodniej Wielkopolsce. Polski Dom Wydawniczy „Ławica”, Poznań 1993.
3. Kieniewicz S., Zachorski A., Zajewski Wł.: Trzy powstania narodowe. Książka i Wiedza, Warszawa 2006.
4. Kieniewicz S. Powstanie styczniowe, PWN, Warszawa 2009.
5. Krzywaźna J. 145 rocznica powstania styczniowego w Kuźnicy Grabowskiej 1863 – 2008. Czas Ostrzeszowski 12.03.2008.
6. Oxiński J. Wspomnienia z powstania polskiego 1863 – 1864. PWN, Warszawa 1965.
7. Zieliński St. Bitwy i potyczki 1863 – 64. Publikacja Muzeum Narodowego w Raperswilu, 1913.

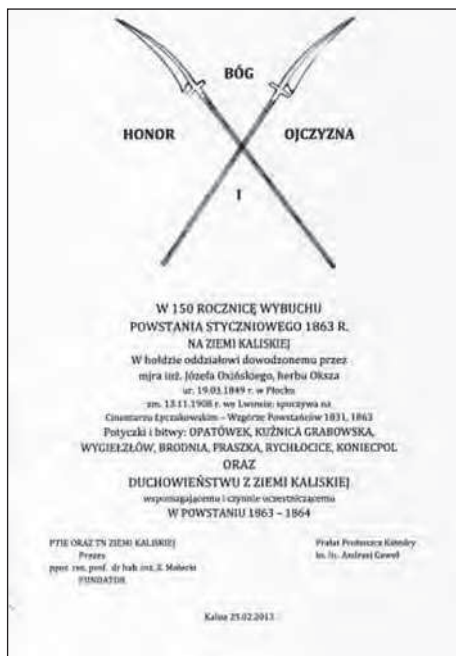
Fot. 1. Adam Asnyk (1838 – 1897),
ur. w Kaliszu, członek Rządu
Narodowego

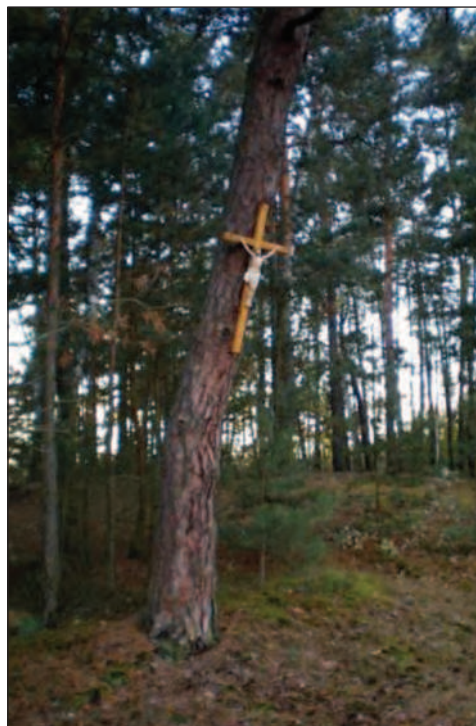
Fot. 2. Kalisz, ul. Zamkowa, Tablica pamiątkowa
– miejsce urodzenia Adama Asnyka

Fot. 3. Kalisz, Plac bł. Jana Pawła II pomnik
Adama Asnyka

Fot. 4. Projekt tablicy pamiątkowej (Autor Z. Małeckii)

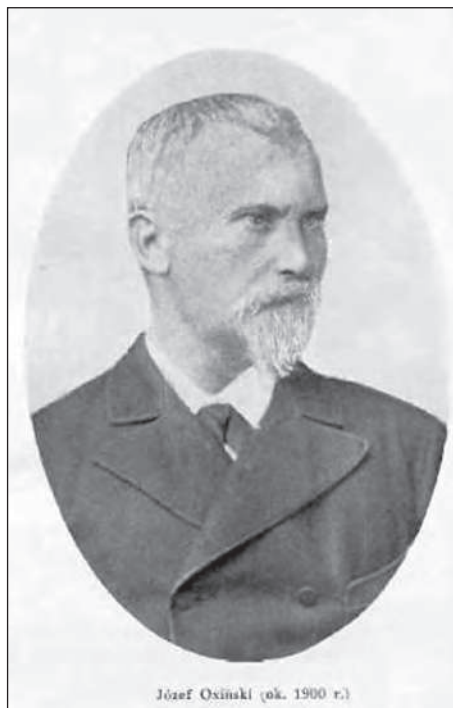
Fot. 8. Miejsce zamordowania przez Rosjan rannego Tadeusza Pikalskiego, w 26.03.1863 r. Kuźnica Grabowska (fot. A.K., 2012 r.)

Fot. 6. Miejsce przewidziane pod lokalizację projektowanej tablicy pamiątkowej – Ściana Pamięci przy Katedrze Kaliskiej (2013 r.)

Fot. 5. Mjr inż. Józef Oxiński (1840 – 1908)

Fot. 7. Mjr inż. J. Oxiński (ok. 1900 r.)

Fot. 9. Muzeum M. Dąbrowskiej w Russowie, Tablica pamiątkowa przy spichlerzu przeniesionym z Kuźnicy Grabowskiej

Fot. 10. Kuźnica Grabowska, Tablica pamiątkowa przy obelisku upamiętniającym bitwę powstańczą

Fot. 11. Cmentarz – Rogatka, nagrobek weterana Powstania Styczniowego w 1863 r., Roch Biernacki (1834 – 1922)